

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۱۲۹)

مقررات زدایی در نظام بانکی

— مطالعه موردی اعطای تسهیلات —

(ویرایش دوم)

مجری طرح:
دکتر علی حسن زاده

حسن‌زاده، علی، ۱۳۴۶ - مجری طرح
مقررات‌زدایی در نظام بانکی - مطالعه موردی اعطای تسهیلات /
مجریان طرح علی حسن‌زاده؛ با همکاری سعید جوادی‌پور. -
اویراست ۲. - تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۸۳.
۱۱۷ ص.: مصور، نمودار. - (پژوهشکده پولی و بانکی، بانک
مرکزی جمهوری اسلامی ایران: ۱۳۹)

ISBN: 964 - 8257 - 12-4

Deregulation in the banking system- پشت جلد به انگلیسی:
Case study banking facilities.

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه: ص. ۱۱۶-۱۱۷: همچنین به صورت زیرنویس.
۱. بانک و بانکداری - ایران - مقررات‌زدایی. ۲. بانک و
بانکداری - مقررات‌زدایی. الف. جوادی‌پور، سعید، مجری طرح.
ب. پژوهشکده پولی و بانکی، ج. عنوان.

۳۳۲/۱۰۹۵۵

HG۳۳۷/۲/۱۶ج۵

۱۳۸۳

۸۳-۳۸۲۷۹م

کتابخانه ملی ایران

شابک: ۹۶۴-۸۲۵۷-۱۲-۴

عنوان طرح: مقررات‌زدایی در نظام بانکی - مطالعه موردی اعطای تسهیلات - (ویرایش دوم)
کارفرما و ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی - بانک مرکزی ج. ا. ا.

مجری طرح: دکتر علی حسن‌زاده

همکار اصلی: سعید جوادی‌پور

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۸۳

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، س‌راه ضرابخانه، کوچه شهید بهرام جعفر(نگارستان هفتم)

پلاک ۱، کد پستی ۱۶۶۱۹

تلفن: ۲۸۵۵۶۰۸ - ۲۸۵۵۶۰۷

فاکس: ۲۸۵۰۴۵۷

پست الکترونیکی: E-mail: Lib @ MBRA-CBI.org

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار
۱	فصل اول - مروری بر ادبیات مقررات‌زدایی
۱	۱-۱- وضع مقررات و مقررات‌زدایی: زمینه‌ها و پایه‌های تئوریک
۱	۱-۱-۱- اصلاحات در بخش مالی: زمینه‌ها و اهداف
۲	۱-۱-۲- زمینه‌ها و پایه‌های نظری وضع مقررات
۴	۱-۱-۳- نقش و ضرورت مقررات‌زدایی در افزایش کارایی اقتصادی
۶	۱-۱-۴- مقررات‌گرایی و افزایش زمینه‌های رانت‌جویی
۸	۱-۲- شواهد و درس‌هایی از مقررات‌زدایی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه
۸	۱-۲-۱- شواهد و ارزیابی‌های موجود از پیامدهای منفی مقررات‌زدایی در کشورهای مختلف
۱۱	۱-۲-۲- بررسی‌های انجام شده پیرامون پیامدهای مثبت مقررات‌زدایی در کشورهای توسعه یافته
۱۳	۱-۲-۳- بررسی‌های انجام شده در مورد پیامدهای مثبت مقررات‌زدایی در کشورهای در حال توسعه
۱۵	۱-۲-۴- لزوم وجود نظارت برای موفقیت برنامه‌های مقررات‌زدایی
۱۶	۱-۳- تحلیل و بررسی پیامدهای مثبت و منفی مقررات‌زدایی
۱۹	۱-۴- توصیه‌های سیاستی در برنامه‌های مقررات‌زدایی
۲۳	فصل دوم - مقررات‌زدایی در سیستم‌های بانکی (مروری بر تجربه چند کشور منتخب)
۲۴	۲-۱- مروری بر تجربه مقررات‌زدایی در سیستم بانکی اسپانیا
۲۷	۲-۲- مروری بر تجربه مقررات‌زدایی در سیستم بانکی آمریکا

۳۱	۲-۳- مروری بر تجربه برنامه‌های مقررات‌زدایی در نظام بانکی کشور کره
۳۳	۲-۴- مروری بر تجربه مقررات‌زدایی در شبکه بانکی ترکیه
۳۶	۲-۵- شاخص‌هایی برای نظارت و وضع مقررات
۴۴	۲-۶- خلاصه
۴۵	فصل سوم - مروری بر عملکرد نظام بانکی کشور طی سال‌های اخیر (۷۸-۱۳۶۹)
۴۵	۳-۱- مروری بر شاخص‌های عملکرد نظام بانکی کشور در سال‌های اخیر
۴۶	۳-۱-۱- بررسی روند نرخ سود تسهیلات اعطایی در سیستم بانکی
۴۸	۳-۱-۲- وضعیت بدهی‌های بخش‌های دولتی و غیردولتی به بانک‌های تجاری و تخصصی و مؤسسات اعتباری غیربانکی
۵۰	۳-۱-۳- وضعیت عملکرد تیصره‌های تکلیفی
۵۲	۳-۱-۴- وضعیت تخصیص اعتبارات به بخش‌های غیردولتی
۵۴	۳-۱-۵- وضعیت عملکرد تسهیلات اعطایی در قالب عقود مختلف
۵۵	۳-۱-۶- وضعیت نرخ‌های سود سپرده‌های بانکی
۵۵	۳-۱-۷- بررسی وضعیت جذب سپرده‌ها در شبکه بانکی کشور
۵۸	۳-۲- ویژگی‌های ساختاری نظام بانکی کشور
۵۸	۳-۲-۱- ساختار مالکیت و مدیریت دولتی نظام بانکی کشور
۵۹	۳-۲-۲- پیچیدگی مقررات و قوانین بانکی
۵۹	۳-۲-۳- ساختار غیررقابتی نظام بانکی
۶۰	۳-۳- الزامات مربوط به ایجاد اصلاحات ساختاری در نظام بانکی
۶۰	۳-۳-۱- شرایط پس از جنگ و تحولات ساختاری در اقتصاد جامعه
۶۱	۳-۳-۲- گذار از بانکداری سنتی به بانکداری مدرن
۶۱	۳-۳-۳- پیوستن به سازمان‌های پولی و مالی بین‌المللی
۶۱	۳-۳-۴- توسعه و گسترش فنآوری ارتباطات
۶۲	۳-۴- محورهای انجام اصلاحات ساختاری در نظام بانکی کشور
۶۲	۳-۴-۱- خصوصی‌سازی
۶۳	۳-۴-۲- مقررات‌زدایی
۶۴	۳-۴-۳- آزادسازی
۶۴	۳-۵- نتیجه

۶۵ فصل چهارم - ارزیابی و تجزیه و تحلیل تنگناهای قانونی اعطای

تسهیلات در نظام بانکی کشور

۶۵ ۴-۱- مقدمه

۶۶ ۴-۲- بررسی ساختار مقرراتی نظام بانکی

۶۹ ۴-۳- بررسی جزئی و موردی مقررات اعطای اعتبارات در سیستم بانکی کشور

۷۰ ۴-۳-۱- مقررات ناظر بر گردش کار داخلی بانکها

۷۷ ۴-۳-۲- مجوزهای خارج از نظام بانکی

۷۹ ۴-۳-۳- ضوابط مربوط به اخذ وثیقه

۸۳ ۴-۳-۴- ضوابط بررسی و ارزیابی طرحها

۸۵ ۴-۴- خلاصه

۸۷ فصل پنجم - ارزیابی و تجزیه و تحلیل تنگناهای عملی اعطای تسهیلات

در نظام بانکی کشور

۸۷ ۵-۱- روش تهیه و جمع‌آوری اطلاعات

۸۸ ۵-۲- ارزیابی و تجزیه و تحلیل محدودیت‌ها و مشکلات نظام بانکی در

اعطای تسهیلات

۱۰۸ ۵-۳- خلاصه، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱۱۲ ۵-۴- ضمیمه: نمونه پرسشنامه مورد استفاده

۱۱۶ - فهرست مآخذ

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۴۷	جدول ۳-۱- نرخ سود تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مقایسه آن با تورم
۴۹	جدول ۳-۲- مقایسه افزایش در بدهی‌های بخش دولتی و خصوصی به بانک‌های تجاری و تخصصی و مؤسسات اعتباری غیر بانکی
۵۰	جدول ۳-۳- بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی
۵۱	جدول ۳-۴- میزان تبصره‌های تکلیفی بانک‌ها
۵۳	جدول ۳-۵- بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی
۵۴	جدول ۳-۶- حد مجاز افزایش تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی - مصوب و عملکرد- (۸۲-۱۳۷۰)
۵۶	جدول ۳-۷- ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی (۸۱-۱۳۷۰)
۵۷	جدول ۳-۸- نرخ سود و ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار (۸۱-۱۳۶۹)
۵۷	جدول ۳-۹- نرخ‌های سود واقعی و اسمی سپرده‌ها (۸۲-۱۳۶۹)
۵۸	جدول ۳-۱۰- سپرده‌های پس‌انداز و مدت‌دار، و رشد آنها در مقایسه با رشد حجم پول
۸۹	جدول ۵-۱- انواع مشکلات در گروه «ضوابط اخذ وثیقه یا آورده نقدی» و اهمیت هر یک
۹۰	جدول ۵-۲- تجزیه و تحلیل آثار وجود مجوزهای خارجی بر گنبد شدن فرآیند اخذ تسهیلات بانکی
۹۳	جدول ۵-۳- ارزشیابی نظرات متقاضیان پیرامون نحوه اولویت‌دهی به هر کدام از مشکلات موجود در گردش کار داخلی سیستم بانکی
۹۳	جدول ۵-۴- ضریب ارزش‌گذاری اولویت‌های مربوط به مشکلات موجود در گردش کار داخلی سیستم بانکی
۱۰۲	جدول ۵-۵- ارزشیابی نظرات متقاضیان، پیرامون نحوه اولویت‌دهی به هر گروه از مشکلات اصلی

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۷۲	نمودار ۴-۱- نمودار زمانی مراحل اخذ اعتبارات
۷۳	نمودار ۴-۲- چرخه اعطای اعتبارات در نظام بانکی کشور
۹۴	نمودار ۵-۱- درصد کسانی که به وجود هر دسته از مشکلات گردش کار داخلی بانکها اذعان کرده‌اند
۹۵	نمودار ۵-۲- سهم اولویت‌ها از مشکل الف (بالا بودن حجم فرم‌ها و...)
۹۶	نمودار ۵-۳- سهم اولویت‌ها از مشکل ب (اخذ چند فرم و پرسشنامه یکسان...)
۹۷	نمودار ۵-۴- سهم اولویت‌ها از مشکل پ (خارج بودن حجم وام درخواستی...)
۹۸	نمودار ۵-۵- سهم اولویت‌ها از مشکل ت (مشخص و واضح نبودن قوانین و...)
۹۹	نمودار ۵-۶- ارزش هر یک از متغیرهای الف تا ت (مشکلات گروه گردش کار داخلی بانکها)
۱۰۳	نمودار ۵-۷- ارزش هر گروه از مشکلات اصلی
۱۰۴	نمودار ۵-۸- سهم اولویت‌ها از ضوابط اخذ وثیقه یا آورده نقدی
۱۰۵	نمودار ۵-۹- سهم اولویت‌ها از مجوزهای خارج از نظام بانکی
۱۰۶	نمودار ۵-۱۰- سهم اولویت‌ها از گردش کار داخلی بانکها
۱۰۷	نمودار ۵-۱۱- سهم اولویت‌ها از بررسی‌های: مالی، فنی و اقتصادی

پیشگفتار

پژوهشکده پولی و بانکی به عنوان بازوی تحقیقاتی و علمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، در حوزه‌های: پولی، بانکی و ارزی، و با هدف متمرکز ساختن تحقیقات پراکنده در زمینه‌های یاد شده و توجه خاص به جنبه‌های بنیادی و بلندمدت آن، تحت عنوان: «مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی»، در سال ۱۳۶۹ تأسیس گردید. اهم برنامه‌های آن طی ۱۴ سال فعالیت: ارائه حمایت مالی و فنی برای اجرای پروژه‌های تحقیقاتی، برگزاری کنفرانس‌های سالانه و ماهانه، برپایی کارگاه‌های پژوهشی، چاپ و انتشار کتب اقتصادی و تأمین نیازهای آماری و اطلاعاتی محققان، اساتید و دانشجویان - از طریق ایجاد کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی در حوزه‌های مذکور - بوده است.

با توجه به تحولات سریع حادث در صحنه اقتصاد داخلی و بین‌المللی طی دهه اخیر، به‌ویژه در حوزه اطلاع‌رسانی و روند دائمی و شتابان جهانی شدن اقتصادها و لزوم ایفای نقش گسترده‌تر از سوی موسسه، موضوع ارتقاء آن به سطح پژوهشکده پولی و بانکی مورد توجه قرار گرفته و در سال ۱۳۷۹ عملی گردید، که امید می‌رود؛ تحت سازمان و برنامه‌های جامع پژوهشکده بتوان فعالیت‌های آن را در جهت کمک بیش از پیش به تحقق اهداف داخلی و بین‌الملل مندرج در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور - به ویژه برنامه سوم که در حال اجرا می‌باشد - گسترش داده و هدایت نمود.

تحقیق حاضر، محصول کار تحقیقاتی مشترک آقای دکتر علی حسن‌زاده - معاون پژوهشی و عضو هیئت علمی پژوهشکده پولی و بانکی - با همکاری آقای سعید جوادی‌پور کارشناس پژوهشی پژوهشکده - می‌باشد که در رابطه با مقررات‌زدایی و بررسی موانع مقرراتی اعطای اعتبار در نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران که مورد توجه مسئولین بانک مرکزی می‌باشد، صورت گرفته است. موضوع این تحقیق، یعنی بررسی مقررات در ابعادی، مانند: ریشه‌های شکل‌گیری، کارایی در دسترسی به اهداف پیش‌بینی شده، و همچنین مقررات و قوانین مرتبط (خارج از نظام بانکی)، و ارزیابی اقتصادی مقررات و تحلیل‌های هزینه - فایده در مورد آنها، بحثی نوین و کاربردی در نظام بانکی به حساب می‌آید. محققین در فصل اول کوشیده‌اند که پایه‌های تئوریک وضع مقررات و مقررات‌زدایی را در ادبیات اقتصادی توضیح دهند؛ و در فصل دوم با مروری بر تجربه چند کشور منتخب، به موضوع

مقررات‌زدایی در نظام بانکی کشورها پرداخته‌اند و تجربیات عملی کشورها را در این زمینه برشمرده‌اند. در فصل سوم، با مروری بر عملکرد نظام بانکی کشور طی سال‌های اخیر، سعی شده است تا ویژگی‌های خاص نظام بانکی کشور و ارتباط این ویژگی‌ها با مقررات بانکی و شکل‌گیری آنها روشن شود و نوع نگرش به مقررات‌زدایی، به عنوان جزئی از اصلاحات اجتناب‌ناپذیر در نظام بانکی، مورد تأکید قرار گیرد. در فصل چهارم، با بررسی جزئی آیین‌نامه‌های اعتباری دو بانک نمونه، تنگناها و موانع قانونی اعطای مقررات با معیارهای اقتصادی مورد ارزیابی قرار گرفته، و در هر مورد پیشنهاداتی ارائه شده است. در فصل پنجم نیز با استفاده از مطالعات میدانی، موانع عملی پیش روی دریافت‌کنندگان اعتبار، مورد توجه قرار گرفته؛ و در پایان این فصل نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه شده است.

اکنون با توجه به اتمام چاپ اول کتاب و استقبال شایان توجه از سوی محافل گوناگون علمی و دانشگاهی و وجود تقاضای فراوان توسط دانش‌پژوهان، چاپ دوم کتاب مزبور به مرحله اجرا درآمده است. در چاپ دوم نویسنده علاوه بر برآورد نمودن آمارها برای سال ۱۳۸۲ مجدداً یک ویرایش ادبی و فنی در متن گفتارها داشته باشد.

کتابی که مطالعه می‌فرمائید؛ تحت فرآیند ویرایش فنی و ادبی قرار گرفته، و در پی تلاش دیگر همکاران این پژوهشکده، به زیور طبع آراسته گشته است؛ و جا دارد که از همکاری و کوشش ایشان تشکر و قدردانی نمایم.

امید است؛ انتشار مجدد این کتاب، علاوه بر رفع نیاز محققان، کارشناسان و مجریان بانکی و حوزه‌های پولی و مالی، مشوق کوشش‌های بیشتری در این زمینه باشد. انشاء...

دکتر احمد مجتهد

مشاور رئیس کل بانک مرکزی ج.ا.ا.

و

رئیس پژوهشکده پولی و بانکی